

Ἐπὶ τῇ ἑπετειῇ 190 ἔτων ἀπὸ τοῦ Μαρτυρίου του († 10.4.1821)
140 ἔτων ἀπὸ τῆς ἐλεύσεως τοῦ Ἱ. Λειψάνου του στὴν Ἀθήνα (1871)
καὶ 90 ἔτων ἀπὸ τῆς ἐπισήμου Διακηρύξεως τῆς Ἀγιότητός του (1921)

Ἅγιος Γρηγόριος ὁ Ε΄ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως*

Μνήμη: 10η Ἀπριλίου

*Ἐν ἀγχόνῃ κἀν τέθνηκας Πατριάρχα,
ὅμως γε αἰεὶ ζῆς ἐν Ἐδέμ τῇ θείᾳ.
Τῇ δεκάτῃ Πατριάρχης θῦμα γέγον' οὐνεκα Ἔθνους.*

Ο **ΑΓΙΟΣ** Γρηγόριος, κατὰ κόσμον Γεώργιος Ἀγγελόπουλος, γεννήθηκε στὴ Δημητσάνα τῆς Πελοποννήσου τὸ ἔτος 1745 ἀπὸ εὐσεβεῖς καὶ ἐναρέτους γονεῖς, τὸν Ἰωάννη καὶ τὴν Ἀσημίνα. Τὸ 1767 μετέβη στὴ Σμύρνη, κοντὰ στὸν θεῖο του Ἐκκλησιάρχῃ Μελέτιο, παρακολουθώντας μαθήματα στὴν Εὐαγγελικὴ Σχολή. Στὴ συνέχεια παρακολούθησε μαθήματα φιλοσοφίας στὴν Πάτμο ἀπὸ τὸν Δανιὴλ Κεραμέα. Μετὰ τὶς σπουδές του ἦλθε στὴν αὐτοκρατορικὴ Μονὴ τῶν Στροφάδων νήσων, ὅπου ἐκάρη Μοναχὸς λαμβάνοντας τὸ ὄνομα Γρηγόριος. Ἀπὸ ἐκεῖ τὸν κάλεσε ὁ Μητροπολίτης Σμύρνης Προκόπιος καὶ τὸν χειροτόνησε Ἀρχιδιάκονό του. Ὅταν ἀργότερα χειροτονήθηκε Πρεσβύτερος, ἐπέστρεψε στὴ Δημητσάνα καὶ ἔδωσε 1.500 γρόσια γιὰ τὴν στέγαση τῶν ἀπόρων φοιτητῶν.

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος μνήθηκε στὴν Φιλικὴ Ἐταιρεία ἀπὸ τὸν Ἰωάννη Φαρμάκη περὶ τὰ μέσα τοῦ ἔτους 1818 στὸ Ἅγιον Ὄρος. «Ἐδειξεν εὐθὺς ζωηρότατον ἐνθουσιασμόν ὑπὲρ τοῦ πνεύματος αὐτῆς» καὶ «ἠνύχθη ἀπὸ καρδίας» γιὰ τὴν ἐπιτυχία τοῦ σκοποῦ της.

Στις 19 Αὐγούστου 1785 ἐκλέγεται Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης καὶ παραμένει στὸν Πατριαρχικὸ Θρόνο μέχρι τὸν Δεκέμβριο τοῦ 1798. Κατὰ τὸ ἔτος αὐτὸ καθαιρεῖται ἀπὸ τὴν Πύλη, διότι θεωρήθηκε ἀνίκανος νὰ διατηρήσει τὴν ὑποταγὴ τῶν Χριστιανικῶν λαῶν κάτω ἀπὸ τὸν Τουρκικὸ ζυγὸ καὶ ἐξορίζεται στὸ Ἅγιον Ὄρος. Τὸ 1818 κλήθηκε γιὰ τρίτη φορὰ στὸν Οἰκουμενικὸ Θρόνο, στὸν ὁποῖο καὶ παρέμεινε μέχρι τὴν ἡμέρα τοῦ μαρτυρικοῦ του θανάτου.

Ὁ Κωνσταντῖνος Κούμας ἀναφέρει ὅτι ὁ Ἅγιος Γρηγόριος δὲν ἦταν μόνο «σεμνὸς τὸ ἦθος, λιτὸς τὴν διαίταν, ταπεινὸς τὴν στολήν, ζηλωτὴς τῆς Πίστεως, δραστηριώτατος εἰς ὅλα τὰ ἔργα του», ἀλλὰ ἦταν καὶ «ἄκαμπτος εἰς τὰς ἰδέας του καὶ δὲν τὸν ἔμελε διὰ κανὲν ἐναντίον, ὅταν ἀπεφάσιζε τίποτε». Καὶ ὁ Γρηγόριος ἀποφάσισε. Ἔταξε ὡς σκοπὸ στὴν ζωὴ του νὰ ὑπηρετήσῃ πιστὰ τὸ δοῦλο Γένος καὶ νὰ βοηθήσῃ μὲ ὅλες τὶς δυνάμεις του καὶ μὲ τὴν ζωὴ του στὴν ἀπελευθέρωση ἀπὸ τὸν Τουρκικὸ ζυγὸ. Γιὰ τὴν πραγματοποίηση τοῦ σκοποῦ του χρησιμοποιοῦσε ὅλη του τὴ διπλωματικὴ δεξιότητά του.

Στὴν προσπάθειά του ὁ Ἐθνο[ιερο]μάρτυς νὰ διασώσῃ τὸν Ἑλληνικὸ πληθυσμὸ ἀπὸ τὴν σφαγὴ καὶ συγχρόνως νὰ παραπλανήσῃ τὸν Σουλτάνο καὶ νὰ δώσῃ τὴν εὐκαιρία στοὺς ἀγωνιστὲς νὰ ἐργάζονται ἀνενόχλητοι, ἀναγκάσθηκε νὰ ἀφορίσει τοὺς ἐπαναστάτες.

Συντριπτικὴ ἀπάντηση στοὺς κατηγοροῦς τοῦ Γρηγορίου θὰ δώσῃ ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης μὲ τὶς ὁδηγίες ποὺ ἔστειλε ἀπὸ τὸ Κισνόβιο τῆς Βεσσαραβίας στοὺς ἀρχηγοὺς τῆς Πελοποννήσου:

«Ὁ μὲν Πατριάρχης βιαζόμενος παρὰ τῆς Πόρτας σὰς στέλλει ἀφοριστικὸ καὶ ἐξάρχους, παρακινώντας σας νὰ ἐνωθῆτε μὲ τὴν Πόρταν. Ἐσεῖς ὅμως νὰ θεωρῆτε ταῦτα ὡς ἄκυρα, καθ' ὅσον γίνονται μὲ βίαν καὶ δυναστείαν καὶ ἄνευ θελήσεως τοῦ Πατριάρχου». «Ἄς μὴ λησμονήσωμεν ὅτι ὑπάρχουν περιστάσεις καθ' ἃς ἀπαιτοῦνται θυσίαι μεγαλύτεραι καὶ αὐτῆς τῆς θυσίας τῆς ζωῆς καὶ ὅτι ἐνίοτε ἡ μαρτυρικὴ ζωὴ εἶναι πικρότερον ἀλλὰ πλέον ἐπιβεβλημένον καθήκον καὶ αὐτοῦ τοῦ μαρτυρικοῦ θανάτου. Καὶ αὐτὴν τὴν ὑπερτάτην θυσίαν προσέφερον ὁ αἰόδιμος Πατριάρχης, ὅστις συνησθάνθη συναίσθημα πικρότερον καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου, ὅταν θυσιάζων πάντα ἐγωῖσμόν καὶ ἀποβλέπων εἰς τὸ ἀληθινὸν συμφέρον, ἠναγκάσθη νὰ θέσῃ τὴν ὑπογραφήν του κάτωθι ἐγγράφου καταδικάζοντος τὸ κίνημα, ὑπὲρ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ ὁποίου ὀλοφύχως ἠύχето καὶ εἰργάζετο. Ὑπογράφων, ἀπεμάκρυνε τὰς ὑπονοίας τῆς Πύλης περὶ συμμετοχῆς εἰς τὸ κίνημα ἐπισήμων κύκλων, μὴ ὑπογράφων, θὰ ἐπεβεβαίω τὰς ὑπονοίας, ὅτε δεινὴ ἐπιπίπτουσα ἢ τιμωρία τοῦ τυράννου κατὰ τῶν βυσσοδομούντων, θὰ ἐνέκρου τὸ κίνημα πρὶν ἢ ἐκραγῆ. Ἄλλως, ὁ αἰόδιμος Πατριάρχης μετὰ θαυμαστῆς ἐγκαρτερήσεως ὑπέστη τὸ μαρτύριον, ὅταν ἐπέστη τὸ μαρτύριον, ὅταν ἐπέστη ἡ ὥρα, καίτοι ἠδύνατο νὰ σωθῆ διὰ τῆς φυγῆς».

Εἶναι χαρακτηριστικὴ ἡ ἐπιστολὴ ποὺ ἔστειλε ὁ Ἅγιος Γρηγόριος στὶς 26 Δεκεμβρίου 1820 στὸν Ἐπίσκοπο Σαλῶνων Ἡσαΐα καὶ πολύτιμη ἀπὸ ἱστορικὴ ἄποψη, γιὰ τὴν ἀποδεικνύει πῶς ὁ Ἐθνο[ιερο]μάρτυς παρακολουθοῦσε ὅλα ὅσα συνέβαιναν στὴν Ἑλλάδα, σὲ ὅλες τὶς λεπτομέρειες καὶ τὶς προετοιμασίες γιὰ τὴν Ἐπανάσταση:

«Ἀμφοτέρας τὰς τιμίας ἐπιστολάς, διὰ τοῦ ἀγαθοῦ Φούντα Γαλαξειδιώτου, ἀσφαλῶς ἐδεξάμεθα καὶ τοὺς ἐν αὐταῖς τιμίους λόγους ἔγνωμεν. Ἐχευμθείας, ἀδελφέ,

μεγίστη χρεία καὶ προφύλαξις περὶ πᾶν διάβημα, οἱ γὰρ χρόνοι πονηροὶ εἰσι καὶ ἐν τοῖς φιλοπατριώταις ἐστὶ καὶ μοχθηρῶν ζύμη, ἀφ' ἧς ὡς ἀπὸ ψωραλέου προβάτου φυλάττεσθε. Κακὸν γὰρ πολλοὶ μηχανῶνται διὰ τὸ τῆς φιλοπλουτίας ἐγκλημα. Διὸ τὴν ἀγαθὴν μερίδα ἐξελέξω κοινολογῶν μοι ἐμπιστευομένοις πατριώταις, τὰ ἐχεμυθείας δεόμενα. Οἱ Γαλαξειδιῶται, οὓς ἐπιστέλλεις μοι συνεχῶς, ἐλάχιστον λόγον ἔρκος ὀδόντων φυγεῖν. Οὐ μόνον τὰ σά, ἀλλὰ καὶ τὰ τῶν ἐν Μωρέᾳ ἀδελφῶν γράμματα κομίζουσί μοι... Ἄσπασον οὖν ταῖς ἐμαῖς εὐχαῖς τοὺς ἀνδρείους ἀδελφούς, προτρέπων εἰς κρυψίνοιαν διὰ τὸν φόβον τῶν Ἰουδαίων. Ἀνδρωθήτωσαν ὡσπερ λέοντες καὶ ἡ εὐλογία τοῦ Κυρίου κρατύνει αὐτούς, ἐγγὺς δ' ἔστι τοῦ Σωτῆρος τὸ Πάσχα...».

Ὁ Ἅγιος Γρηγόριος συνιστοῦσε τὸν ἀγῶνα γιὰ τὴν ἐλευθερία καὶ τὸν ἐνίσχυε μὲ κάθε μέσον. Ἦταν ἀποφασισμένοις νὰ θυσιασθῆ γιὰ τὴν Πατρίδα. «Χρεωστοῦμεν», ἔλεγε, «νὰ ποιμαίνωμεν καλῶς τὰ ποίμνιά μας καὶ χρείας τυχοῦσης νὰ κάμωμεν ὅπως ἔκαμεν ὁ Ἰησοῦς δι' ἡμᾶς διὰ νὰ μᾶς σώσῃ...».

Σὲ ἐπιστολῇ πού ἔστειλε πρὸς τὸν Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανό, ἔγραφε:

«Συλλειτουργγέ ἐν Χριστῶ καὶ λίαν ἀγαπητὲ ἀδελφέ. Ἐλαβον τὴν ἀπὸ 20 Ἀπριλίου ἐπιστολήν σου. Ἡ ἀπόφασίς μου περὶ μελετωμένης ἀνορθώσεως “σχολῆς” τῆς φιλότατης πατρίδος εἶναι τοιαύτη, ὡς ἡ ἰδική σας... Τὸ κιβώτιον τοῦ ἐλέους πρέπει νὰ ἐμψυχωθῆ. Καὶ τὴν βουλήν τοῦ Κυρίου ἀνθρώπιναι δυνάμεις δὲν δύνανται νὰ τὴν μεταβάλουν. Γενηθήτω τὸ θέλημά Του». Κάτω ἀπὸ τὴν λέξη «σχολήν» ὑπονοοῦσαν τὴν Ἑλληνικὴ Ἐπανάστασι. Οἱ Φιλικοὶ μάλιστα ὀνόμασαν «ἐπιστάτες τῆς σχολῆς» τὸν Οἰκουμενικὸν Πατριάρχην Γρηγόριον καὶ τὸν Πατριάρχην Ἱεροσολύμων Πολύκαρπον.

Ὅταν σὲ μία συνεδρίαση τῆς Ἱερᾶς Συνόδου τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, ὁ Μητροπολίτης Δέρκων Γρηγόριος προέτρεψε τὸν Πατριάρχην νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν Πελοπόννησο γιὰ νὰ τεθοῦν ἐπικεφαλῆς τῆς Ἐπαναστάσεως, ὁ Γρηγόριος ὁ Ε' ἀπάντησε: «Καὶ ἐγὼ ὡς κεφαλὴ τοῦ ἔθνους καὶ ὑμεῖς ὡς Σύνοδος ὀφείλομεν νὰ ἀποθάνωμεν διὰ τὴν κοινὴν σωτηρίαν. Ὁ θάνατος ἡμῶν θὰ δώσῃ δικαίωμα εἰς τὴν Χριστιανοσύνην νὰ ὑπερασπίσῃ τὸ ἔθνος ἐναντίον τοῦ τυράννου. Ἄλλ' ἂν ὑπάγωμεν ἡμεῖς νὰ θαρρύνωμεν τὴν Ἐπανάστασιν, τότε θὰ δικαιώσωμεν τὸν Σουλτάνον ἀποφασίσαντα νὰ ἐξολοθρεύσῃ ὅλον τὸ ἔθνος».

Ὅταν μερικοὶ προσπάθησαν νὰ τὸν πείσουν νὰ φύγῃ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολιν καὶ νὰ σώσῃ τὸν ἑαυτὸ του, ὁ καλὸς Ποιμὴν ἀπάντησε:

«Μὲ προτρέπετε εἰς φυγὴν. Μάχαιρα θὰ διέλθῃ τὰς ρύμας τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ λοιπῶν πόλεων τῶν χριστιανικῶν ἐπαρχιῶν. Ὑμεῖς ἐπιθυμεῖτε ὅπως ἐγὼ μεταμφιεζόμενος καταφύγω εἰς πλοῖον ἢ κλεισθῶ ἐν οἰκίᾳ οἰουδήποτε εὐεργετικοῦ ὑμῶν Πρεσβευτοῦ, ν' ἀκούω δὲ ἐκεῖθεν πῶς οἱ δῆμοι κατακρεουργοῦσι τὸν χηρεύοντα λαόν. Οὐχί! Ἐγὼ διὰ τοῦτο εἶμαι Πατριάρχης, ὅπως σώσω τὸ ἔθνος μου... Βλέπετε μεθ' ὑπομονῆς εἰς ὅ,τι καὶ ἂν μοῦ συμβῆ. Σήμερον (Κυριακὴν τῶν Βαῖων) θὰ φάγωμεν ἰχθεῖς, ἀλλὰ μετὰ τινος ἡμέρας καὶ ἴσως καὶ ταύτην τὴν ἐβδομάδα οἱ ἰχθεῖς θὰ μᾶς φάγωσιν... Ναί, ἅς μὴ γίνω χλεύασμα τῶν ζώντων. Δὲν θὰ ἀνεχθῶ ὥστε εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Ὀδησοῦ, τῆς Κερκύρας καὶ τῆς Ἀγκῶνος

διερχόμενον ἐν μέσῳ τῶν ἀγιοῦν νὰ μὲ δακτυλοδείκτωσι λέγοντες: “Ἰδοῦ, ἔρχεται ὁ φονεὺς Πατριάρχης”. Ἐν τῷ Ἔθνος μου σωθῆ καὶ θριαμβεύσῃ, τότε πέποιθα νὰ μοῦ ἀποδώσῃ θυμίαμα ἐπαίνου καὶ τιμῶν, διότι ἐξεπλήρωσα τὸ χρέος μου... Ὑπάρχω, ὅπου μὲ καλεῖ ὁ νοῦς μου, ὁ μέγας κληρὸς τοῦ Ἔθνους καὶ ὁ Πατὴρ ὁ Οὐράνιος, ὁ μάρτυς τῶν ἀνθρωπίνων πράξεων».

Ὁ Γρηγόριος ὁ Ε΄, ὁ φλογερὸς αὐτὸς Ἱεράρχης, ἀκολούθησε τὸν δρόμο του. Σάρκωσε δλόκληρο τὸ ὑπόδουλο Γένος. Ἐπωμίσθηκε τὸ σταυρὸ του. Ἀνέβηκε τὸ Γολγοθᾶ του. Δέχθηκε ραπίσματα, χλευασμούς, ἐμπτυσμούς καὶ τέλος τὸν μαρτυρικὸ θάνατο μὲ ἀπαγχονισμό. Μπροστὰ στὸ Πατριαρχεῖο, τὴν ἡμέρα τοῦ Πάσχα τοῦ 1821, οἱ Τοῦρκοι κρέμασαν τὸν Πατριάρχη. Στὸ ἔγγραφο τῆς καταδίκης του ἀναφέρεται ἡ αἰτία τοῦ ἀπαγχονισμοῦ του:

«... Ἄλλ' ὁ ἄπιστος πατριάρχης τῶν Ἑλλήνων... ἐξ αἰτίας τῆς διαφθορᾶς τῆς καρδίας του, ὅχι μόνον δὲν εἰδοποίησεν οὐδ' ἐπαίδευσεν τοὺς ἀπατηθέντας, ἀλλὰ κατ' ὅλα τὰ φαινόμενα ἦτο αὐτός, ὡς ἀρχηγός, μυστικὸς συμμετοχὸς τῆς Ἐπαναστάσεως... Ἀντὶ νὰ δαμάσῃ τοὺς ἀποστάτας καὶ δώσῃ πρῶτος τὸ παράδειγμα τῆς εἰς τὰ καθήκοντα ἐπιστροφῆς των, ὁ ἄπιστος οὗτος ἔγινεν ὁ πρωταίτιος ὄλων τῶν ἀναφεισῶν ταραχῶν. Εἴμεθα πληροφορημένοι ὅτι ἐγεννήθη ἐν Πελοποννήσῳ καὶ ὅτι εἶναι συνένοχος ὄλων τῶν ἀταξιῶν, ὅσας οἱ ἀποπλανηθέντες ραγιαῖδες ἔπραξαν κατὰ τὴν ἐπαρχίαν Καλαβρύτων. Ἐπειδὴ πανταχόθεν ἐβεβαιώθημεν περὶ τῆς προδοσίας του, ὅχι μόνον εἰς θλάδην τῆς ὑψηλῆς Πύλης, ἀλλὰ καὶ εἰς ὄλεθρον αὐτοῦ τοῦ ἔθνους του, ἀνάγκη ἦτο νὰ λείψῃ ὁ ἄνθρωπος οὗτος ἀπὸ τοῦ προσώπου τῆς γῆς καὶ διὰ τοῦτο ἐκρεμάσθη πρὸς σωφρονισμόν τῶν ἄλλων».

Ἐνα χρόνο μετὰ τὸν ἀπαγχονισμό καὶ τὴν μεταφορὰ τοῦ τιμίου Λειψάνου του ἀπὸ τὸν πλοίαρχο Μ. Σκλάβο στὴν Ὀδησσὸ τῆς Ρωσίας, ὁ Ζακυνθινὸς ἱερωμένος Οἰκονόμος Νικόλαος Κοκκίνης, μετέπειτα Ἀρχιεπίσκοπος Ζακύνθου, ἐφημέριος τότε τοῦ παλαίφατου Ναοῦ τῆς Ὀδηγήτριας καὶ φλογερότατος Φιλικός, εὐαίσθητοποιημένος ἀπὸ τὴν θυσία τοῦ Πατριάρχου, συνθέτει Ἀκολουθία πρὸς τιμὴν τοῦ νέου Ἱερομάρτυρα, κάτι ποὺ ἀποδεικνύει περίτρανα ὅτι ὁ Ἅγιος Γρηγόριος στὴ συνείδηση τοῦ Γένους κατέκτησε ἀμέσως μὲ τὸ τίμιο αἷμα του θέση Ἁγίου. [Ἄλλωστε, εἶναι γνωστὸν ὅτι τοῦ προτάθηκε πρὸ τοῦ Μαρτυρίου του νὰ ἀλλαξοπιστήσῃ, προκειμένου νὰ σώσῃ τὴν ζωὴ του, ἀλλὰ ἀπέρριψε τὴν πρόταση μετὰ βδελυγμίας!]

Τὸ 1871 ἡ Ἐκκλησία τῆς Ἑλλάδος θεώρησε ἐπιβεβλημένο νὰ μετακομίσει τὸ τίμιο Λεῖψανό του ἀπὸ τὴν Ὀδησσὸ στὴν ἀπελευθέρη Ἀθήνα. Γιὰ τὸν σκοπὸ αὐτὸ συστάθηκε Ἐπιτροπή, στὴν ὁποίαν συμμετεῖχαν ὁ Ἀρχιεπίσκοπος Ζακύνθου Νικόλαος Β΄ ὁ Κατραμῆς καὶ ὁ Ἀρχιμανδρίτης Ἀβέρκιος Λ. Λαμπίρης, ἈΓραμματεὺς τῆς Ἱερᾶς Συνόδου. Στὴν Ὀδησσὸ ἀπεδόθησαν ἀπὸ τὰ μέλη τῆς Ἐπιτροπῆς καὶ τοὺς ἐκεῖ ὁμοδόξους τιμὲς Ἁγίου στὸ ἱερὸ Λεῖψανο τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου. Κατὰ τὴν Παννυχίδα μάλιστα, ποὺ τελέσθηκε ἐκεῖ κατὰ τὴν ἡμέρα τῆς μνήμης του, «ἐξεφώνησεν ἀπ' ἄμβωνος, κατ' ἐπίμονον τῶν ὁμογενῶν

ἀπαίτησιν, λογύδριον ὁ Σεβασμιώτατος Ἀρχιεπίσκοπος Ζακύνθου». Τὸ ἱερὸ Λείψανο ἔφθασε στὴν Ἀθήνα τὴν 25ῃ Ἀπριλίου 1871, ὅπου οἱ Ἀθηναῖοι τοῦ ἐπεφύλαξαν πάνδημη ὑποδοχή. Μὲ κατάνυξη καὶ ἀγαλλίαση ἐναπετέθη στὸν Καθεδρικὸ Ναὸ τοῦ Εὐαγγελισμοῦ τῆς Θεοτόκου, ὅπου φυλάσσεται μέχρι σήμερα σὲ περίβλεπτη Λάρνακα.

Στὶς 10 Ἀπριλίου 1921 ἀνακηρύχθηκε [καὶ ἐπίσημα] Ἅγιος ἀπὸ τὴν Ἱερὰ Σύνοδο τῆς Ἐκκλησίας τῆς Ἑλλάδος.

(*) Ὁρθόδοξος Συναξαριστὴς στὸ Διαδίκτυο, 10/04/2011 (www.saint.gr)· βλ. περιοδ. «Ἅγιος Κυπριανός», ἀριθ. 361/Μάρτιος-Ἀπρίλιος 2011, σελ. 174-177.